

összeválogatva, azokból a XVI. század művelődési és közgazdasági állapotaink tanulságos képét domborítja ki. A munkát, erdélyieket kétszeresen érdeklő munkát térképpel egészíté ki szerző s csak azt sajnálhatjuk, hogy az egykori jellemző elnevezéseket modernizálva adja. Ajánlatos lett volna *Honterus* korábbi keletű térképével összehasonlítólag az akkori útvonalokat, várakat, oppidumokat, várkastélyokat megfelelő jelek kíséretében reproducálni térképén.

T. G.

## Jellemképek az ókori irodalomból.

Charakterköpfe aus der antiken Literatur. Fünf Vorträge von *Eduard Schwartz*. Leipzig. Verlag von B. G. Teubner, 1903. S. 120. Mk. 2.

A német irodalomban igen gyakori dolog, hogy kiválóbb tudósnak a nagy közönség előtt tartott sorozatos előadásai nyomtatásban is megjelennek. Nálunk, bár már több év óta áll fenn és működik Budapesten és a vidék több nagyobb városában a „Szabad Lyceum“, még nem igen emlékszünk, hogy a benne tartott irodalmi, történeti vagy philosophiai előadások közül valamelyiket nyomtatásban olvashattuk volna. Talán a Természettudományi Társulat az egyetlen, a mely népszerű előadásai közül többet nyomtatásban is közzétett. Ellenben a németeknél, a mióta a népszerű főiskolai előadások divatba jöttek, egyre-másra jelennek meg minden tudományszakban az ilyen előadások, a melyek nemcsak a laikus közönségre nézve becsesek, a mennyiben ezekben röviden és világosan egybefoglalva olvashatja valamely tudományos kérdés főbb adatait, mai állását, hanem a szorosán vett szakemberekre nézve is, mert hiszen ők méltányolhatják leginkább az ilyen összefoglalások, általános áttekintések, jellemzések becsét.

A kezünk alatt levő munka szintén ily előadásokból származott, a melyeket szerzője, a strassburgi egyetem classica-philologiai tanára, az 1901—2 év telén a frankfurti szabad német alapítvány körében tartott. Egyes előkelő írói alakokat választott ki a görög és a római irodalomból, s azok finom jellemzését nyújtja előadásai-ban. Természetes, hogy a kiszemelt írók mind más-más korban éltek, más-más környezetben működtek s nagyobb részben más-más irodalmi műfaj művelői voltak, s így az előadó egyre új és változatos képeket tárt hallgatói, illetőleg olvasói elé. A bemutatott írók a következők: Hesiodos és Pindaros, Thukydides és Euripides, Sokrates és Platon, Polybios és Poseidonios, s végül Cicero. Lássunk egy-egy érdekesebb vonást jellemzéseiből.

Nézzük mindjárt az utolsót, Cicerot. Cicero, tudjuk, Mommsen óta kedvezőtlen megítélésben részesül a németek részéről; sem mint politikust, sem mint író-t nem tudják méltányolni. E felfogás

ellen a múlt század 90-es évei óta határozott visszahatás támadt; ennek tanúbizonysága Zielinski szentpétervári tanár szép tanulmánya (Cicero im Wandel der Jahrhunderte) és Schanz Római Irodalomtörténete (2. kiadás). Az elfogúlatlan és sok tekintetben kedvező megítélés hatalmas támogatóra talál Schwartz szép tanulmányában; Cicero jellemét azzal a meleg szeretettel rajzolja, a melyet az méltán megérdemel. Az ókor egyetlen írójának belső életéről, érzés és gondolatvilágáról sem vagyunk annyira tájékozva, úgy mond, mint a Ciceroéről; bízalmas levelei oly nyíltsággal és tisztasággal tárják fel előttünk az ő belső *énjét*, hogy ez egymagában is elég volna arra, hogy számára a halhatatlanságot biztosítsa. Leveleiben igaz mivoltában mutatja magát; erre csak egy bensőleg önálló ember képes. S így Cicero nem érdem nélkül élvezi azt a szerencsét, hogy művei mellett az ember is fölkelte az utókor érdeklődését. Élete egy nagy történelmi tragédia, a mely mindig megrendíti azt, aki nem vádolni, vagy mentegetni, hanem csak figyelmesen és nyílt szívvel szemlélni akar. Cicero méltán megilleti az a dicsőség, hogy a latin nyelv prózai stílusát megeremtette s így azt kultúrnyelvvé emelte. Egy erősebb jellem, egy politikai akarattal bíró férfiú az akkori szomorú viszonyok közt hamar tönkre ment volna; őt megmentette az a fölött való öröm, hogy ideáljait megvalósíthatta. Hogy ezek az ideálok görög köleszöszött tudományból és római valóságból, melegszívű nagyratörekvésből és a saját személyiségének naiv élvezetéből voltak összeróva, oly szerencsés volt, hogy nem érezte. Tragikus sorsa volt ennek a férfiúnak, hogy önmagától esodált múltja egyre belevonta őt a politikába, és hogy a politikai összeütközések oly mérveket öltöttek, a melyek aczélmemény jellemeket kívántak. Így a köztársaság halálos küzdelme összezúzta. De nemesak elmésége és szellemi finomsága maradt mindvégig hű hozzá, hanem az az adomány is, hogy elmondhassa, a mit szenvedett, és a kinek füle nyitva van, az félelemmel és szánalommal hallja a világtörténelmi *Diké* érzéleptei mellett azokat a hangokat, a melyeket egy rettenetes történet nyomása egy gyöngé, szeretetreméltó, finom lelkűletű emberből kisajtott...

Ime egy pár vonás Euripidesről. Aischylos igazi útódja, folytatója Euripides. Neki új tárgyakra volt szüksége, mivel őt új problémák mozgatták. Őt sarkalja a reális élet megismerése után való vágy, a mely az ellentéteket kiméletlen kézzel feltárja s egy erkölcsi fogalmat se hagy megvizsgálatlanul. Se Aischylos, se Sophokles nem szegény nőalakokban, de csak Euripides fedezte fel az asszonyt, mint pszichológiai problémát; az ő nőalakjainak nem az a rendeltetésük, hogy tessenek, hanem hogy kimutassák, mire képes a női természet jöban, mint rosszban. Euripides modern ember és modern költő akart lenni; ő megeremtette a szenvedő egyén benső tragi-